

Odgovornost roditelja i zaštita dječjih prava u objavljivanju dječjih slika na društvenim mrežama

Pavlović, Romana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:607348>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

ROMANA PAVLOVIĆ
DIPLOMSKI RAD

**ODGOVORNOST RODITELJA I ZAŠTITA DJEČJIH PRAVA U
OBJAVLJIVANJU DJEČJIH SLIKA NA DRUŠTVENIM
MREŽAMA**

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnice: Romana Pavlović
Tema diplomskog rada: Odgovornost roditelja i zaštita dječjih prava u objavljivanju dječjih slika na društvenim mrežama
Mentorica: doc. dr. sc. Katica Knezović

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

Sažetak	4
Summary	5
Uvod.....	6
1. Etika, moral i digitalno doba.....	8
2. Svrha društvenih mreža.....	10
Cyber kultura i online prijateljstvo.....	12
3. Objava osobnih podataka i rizici na društvenim mrežama.....	14
3.1. Problem anonimnosti.....	15
3.2. Cyber kriminal.....	15
3.3. Nadzor na društvenim mrežama i zaštita podataka.....	17
4. Pravo djeteta na privatnost i pravo na vlastitu sliku.....	19
4.1. Prava ličnosti.....	19
4.2. Pravo na privatnost.....	21
4.3. Pravo na vlastitu sliku.....	24
4.4. Virtualna stvarnost i ljudski izgled.....	25
5. Roditelji i <i>sharetin</i> g.....	27
6. Istraživanje: Svjesnost i stavovi roditelja o mogućim opasnostima pri objavljivanju dječjih fotografija na društvenim mrežama.....	30
6.1. Metodologija.....	30
6.2. Rezultati istraživanja.....	34
6.3. Stavovi roditelja o narušavanju dječjeg prava na privatnost.....	42
6.4. Odgovornost odgojitelja u digitalno doba.....	44
Zaključak.....	45
Literatura.....	47
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	48

Odgovornost roditelja i zaštita dječjih prava u objavljivanju dječjih slika na društvenim mrežama

Sažetak

Današnja lakoća komunikacije uključuje djecu od najranije dobi, možemo reći i od rođenja. Iako još nerazvijene svijesti o vlastitom postojanju, djecu, odnosno dječje fotografije možemo pronaći na profilima njihovih roditelja, na različitim društvenim mrežama. Kao prvi odgovorni i za zaštitu svoje djece, roditelji se trebaju zapitati je li mi dozvoljeno objaviti određenu fotografiju, i s djecom, ukoliko je moguće, tj. ukoliko je to u skladu s njihovom dobi, dogovarati o tome može li i koje fotografije objaviti. Da bi se to postiglo, potrebno je probuditi svijest roditelja i društva, pa i samih odgoitelja, o etičkom pogledu na objavljivanje dječjih fotografija, tj. na prava djeteta na privatnost i intimu.

Ključne riječi: etika, fotografije, objavljivanje, privatnost, roditelji.

Parents Responsibility and Protection of Children's Rights by Publishing Children's Pictures on Social Networks

Summary

Today's ease of communication involves children from an early age, we can say from birth. Although we have not yet developed our awareness of our own existence, we can find children and / or children's photographs on their parents' profiles, on various social networks. As the first person responsible for the protection of their children, parents should ask themselves whether I am allowed to post a particular photograph, and if possible, ie if their age is appropriate, agree with the children whether they can publish the photograph. In order to achieve this, it is necessary to awaken the awareness of parents and society, and of educators themselves, about the ethical view of publishing children's photographs, ie the rights of the child to privacy and intimacy.

Key words: ethics, parents, photos, privacy, publishing.

Uvod

U suvremeno doba, doba digitalne tehnologije i njezine dostupnosti svakom pojedincu, neizbježna je svakodnevna izloženost medijima, osobito interneta koji omogućuje svakom pojedincu lakoću informiranja, zabave, učenja putem različitih ponuđenih sadržaja, koji se može pronaći na web stranicama. Ipak, veliko mjesto u životu današnjeg čovjeka, kad je u pitanju aktivno korištenje internetskog sadržaja, zauzimaju društvene mreže. Društvene mreže privlačne su svim dobnim skupinama jer osim što omogućuju lakoću komuniciranja sa ljudima s drugog kraja Zemlje, ona su već dugo način i mjesto dijeljenja svih važnih događaja u životu jednog, „svijetu nezanimljivog“ pojedinca pri čemu taj pojedinac, u vremenu u kojem se sve više govori o otuđenosti ljudi jedni od drugih, može pokušati svoj život „pokazati“ zanimljivijim nego što jest i tako zainteresirati bližu okolinu (rodbinu, prijatelje, poznanike) kao i šire mase (osobito ako je podijeljen sadržaj vrlo rijedak, nov, prikazan na duhovit način i sl.) te time, možda, pokušati nadomjestiti svoju potrebu za prihvaćanjem odnosno pripadanjem.

Kada su u pitanju različite dobne skupine, tu se dakako, ubrajaju i djeca koja su od svoje najranije dobi izložena internetskom sadržaju. Ako ih gledamo u kontekstu tehnologije, odnosno interneta, djeca su, kao najranjivija skupina, potrebna poduke u tome kako internet odgovorno koristiti, ali su prije svega potrebna zaštite odraslih od negativnih utjecaja i posljedica korištenja interneta. Prisutnost djece na Internetu ne počinje kasnije, dok djeca odrastaju i steknu određene vještine potrebne za korištenje tehnologije, već odlukom roditelja, još dok nemaju ni svjesti o vlastitom postojanju, bivaju izložena na internetskim stranicama (osobito na stranicama društvenih mreža kojima se roditelji svakodnevno koriste). U ovom radu dotaknut će se praksa, koja je danas, može se reći, uzeta pod normalno, a to je objavljivanje dječjih fotografija od strane roditelja. Objavljivanje dječjih fotografija jedan je oblik, pasivnog sudjelovanja, pasivne izloženosti djece u medijima, odnosno, na društvenim mrežama. Ako znamo da za postavljanje fotografija drugih osoba na društvenim mrežama, obično trebamo njezino dopuštenje, ne treba li se pitati da li bi i od djece trebali imati dozvolu za javno objavljivanje fotografija. S obzirom da fotografija djeteta prikazuje njega samog, to jest, njegova tijela i neki trenutak njegova života, pitanje opravdanosti objavljivanja fotografija djece, od strane roditelja, otvara brojne rasprave sa stajališta etičkih i moralnih načela koja imaju za svrhu zaštitu svakog

pojedince, a osobito djece. Ovdje se, prije svega misli, na fotografije djece dojenačke i predškolske dobi, u kojoj djece nemaju sposobnost pravog – svjesnog i odgovornog – promišljenog odlučivanja. Pri tome, treba napomenuti da djeca u toj dobi pohađaju predškolske ustanove koja su u posljednje vrijeme dobila jasne upute za korištenje osobnim podacima kao i za fotografiranje djece, sve u svrhu zaštite osobnih podataka djece. Tako primjerice, ormarić u garderobi, kojim se dijete koristi ne smije biti obilježen punim imenom djeteta već samo simbolom (znakom, sličicom). Također, za fotografiranje djece te objavu dječjih fotografija na web stranicama preškolske ustanove, potrebno je tražiti suglasnost roditelja. No, na pitanje od koga će se tražiti suglasnost o objavi fotografija vlastitog djeteta, teško je naći odgovor. Predstavlja li fotografija osobni podatak djeteta koje je samo njegovo vlasništvo te u kojim situacijama ono može biti izloženo povredi prava na privatnost, obradit će se u ovom radu. Istraživanjem o stavovima roditelja i njihovoj svjesnosti o objavljivanju dječjih fotografija na društvenim mrežama, pokušat će se dobiti bolji uvid u stvarno viđenje ovog problema od strane odgovornih za dječji odgoj i njihovu sigurnost.

1. ETIKA, MORAL I DIGITALNO DOBA

Etika kao filozofija morala ima za zadatak razmišljanje o moralu, moralnim problemima i moralnim sudovima, a predmet njezinog promišljanja je „najopćenitije rečeno, ljudsko djelovanje, i to moralno relevantno djelovanje te različiti oblici moralnog argumentiranja, obrazloženja i opravdanja morala (Kregar i sur., 2016, 13). Moralnost je „načelo ili skup načela koji daje valjanost nekom određenom moralu ili opravdava neko moralno djelovanje“, dok je savjest ta koja „određuje mjeru vrijednosti našeg moralnog djelovanja te se često očituje i izražava pitanjima kao što su: Što trebam činiti? Što je ovdje i sada dobro?“ (*isto*). Etika i moral dakle obuhvaćaju preispitivanje djelovanja kako osobnog tako i društvenog s ciljem usmjerenja prema vlastitom dobru te dobru društva, zajednice – to jest općem dobru. Preispitivanje, raspravljavanje što je dobro i kako nečije djelovanje utječe na druge i na mene samoga, ne zaobilazi ni današnje djelovanje - kao što je izražavanje pojedinca putem društvenih mreža - naprotiv, ono je uvijek aktualno i potrebno. Razmišljanje o vlastitom djelovanju, ali djelovanju društva, često rezultira donošenjem novih odluka, stavova, pogleda pa i zakona i pravila, koja kroz utjecanje na promjenu ponašanja, imaju za cilj zaštitu osobnog dobra, ali i općeg dobra. Etika „postoji u specifičnom prostoru između zamišljenog i stvarnog, između onoga kako bi trebalo biti i kako uistinu jest“ (Kregar, Marčetić i Grubišić, 2010, 28). U etici postoje univerzalna ili svevažeća pravila koja se mogu primijeniti na svakoga, svugdje i u svako vrijeme, ali postoje i razlike između moralnog vrednovanja u različitim društvima i različitim razdobljima. Tako i ovo doba društvenih mreža zahtjeva donošenje novih pravila, zakona koji će utjecati na ponašanja svih sudionika s ciljem očuvanja od povreda prava koja ovim novim načinom komuniciranja mogu biti narušena.

Burić iznosi kritički stav prema masovnim elektronskim medijima za koje smatra da postaju kreatori društvenih zbivanja a ne tek puki prenositelj događaja i društvenih kretanja te naglašava da mediji utječu na razvoj djece i mladeži (Burić, 2010, 629). Također smatra da „istinski etički obzor i smisao medija bio bi onaj koji ne preskoče čovjeka i njegove potrebe“ te dalje tvrdi da je nužna „normativna i etička dimenzija medija koja je odgovor na izazove novoga doba kako bi se poticali i štitili interesi od općeg i javnog dobra“ (Burić, 2010, 631). U interes od javnog i općeg dobra svakako je uključeno dobro svakog djeteta, zaštita njegovih prava koja su česta rasprava u

današnjem svijetu, a sve više u odnosu na internet i društvene mreže. Prihvatajući neodgovornost društva naspram djece koja su sve više izložena lošem utjecaju medija, osobito interneta, moramo skrenuti pažnju i na upitnu odgovornost roditelja prema zaštiti djece i njihovih etičkih prava.

Ovim radom nastoji se također nastoji preispitati ponašanje, djelovanje, roditelja na društvenim mrežama, da bi time dobili sliku kako to djelovanje jest i kakvo bi trebalo biti (s ciljem postizanja dobra za djecu) – to nam je osobito važno kada je riječ o izlaganju dječjih fotografija na društvenim mrežama. Proučavajući povijest razvoja društvenih mreža i njihovu svrhu, možemo uočiti rastuću raspravu i dvojbe oko zaštite privatnosti njihovih korisnika, o čemu govorimo u sljedećem poglavlju.

2. SVRHA DRUŠTVENIH MREŽA

Novi načini odašiljanja informacija (crkvena zvana, signali za požar, knjige, ručni megafoni, radio, televizija) i načini komuniciranja među ljudima na daljinu (pisma, telegrami, telefonski pozivi), prekinuli su međudjelovanje koje se tisućama godina gradilo isključivo na komunikaciji licem u lice (Christakis i Flower, 2010, 242). Tako se „uz impresivne izgleda za naseljavanje virtualnih online svjetova, bavimo i ostalim oblicima komunikacije i međudjelovanja koji su već postali plebejski iako su zapravo zaista iznimni: komuniciramo šaljući poruke mobilnim telefonima, koristeći *Twitter*, e-mail, blogove, instant-poruke, *Google*, *Youtube* i *Facebook*, tehnologiju koja nije postojala prije samo nekoliko godina“ (isto).

„Online mjesta za društvene mreže koja su u posljednjih nekoliko godina postala vrlo popularna su usluge koje korisnicima omogućavaju stvaranje javnoga ili polujavnoga profila u okruženju s ograničenim pristupom, prikazivanje popisa ostalih korisnika s kojima dijele vezu, te sagledavanje i upravljanje vlastitim vezama i tuđim vezama unutar sustava“ (Christiakis i Flower, 2010, 246).

Prema tome, slobodno možemo reći da u doba digitalne kulture, sveprisutno ljudsko djelovanje putem društvenih mreža, teži novim preispitivanjima i pronalaženju novih „pravila ponašanja“ usmjereno ka očuvanju kvalitetne virtualne komunikacije (koja je svakodnevno prisutna) te u cilju zaštite prava svakog pojedinca. Prije svega ova se „pravila ponašanja“ odnose na uređenje odgovarajućih zakona, o čemu će se, u ovom radu, govoriti kasnije.

„Pod pojmom društvena mreža misli se neka društvena komunikacijska struktura s mnoštvom komunikacijskih aktera koji uspostavljaju različite vidove osobnih, prijateljskih, poslovnih i seksualnih, i dokoličarskih interakcija radi zadovoljavanja svojih unutarnjih potreba i interesa“ (Milardović, 2010, 101). U prvom razdoblju (1980. – 2002.) pojavili su se prototipi društvenih mreža koje danas poznajemo kao *Facebook*, *MySpace* i druge. *Clasematess.com* i *Match.com* pojavile su se 1995. godine, a 1999. *Blackpanet.com*, *MiGente.com*, *AsianAvenue.com*. „Pravi uspon društvenih mreža nastaje poslije 2002. godine. Godine 2003. utemeljena je društvena mreža *MySpace* koja je do pojave *Facebooka* bila najpopularnija i dominantna, a 2006. poslovna mreža *LinkedIn*. Danas su najutjecajniji *Facebook* i *Twitter*. S vremenom su se oblikovali različiti profili ili tipovi društvenih mreža. Riječ je o procesu personalizacije i specijalizacije prema potrebama i interesima korisnika. Korisnici se grupiraju upravo po kriterijima potreba, interesa i socijalnih uloga te

društvenih statusa“ (Milardović, 2010, 101). Upravo takvo grupiranje dovelo je do postojanja današnjih grupa na društvenim mrežama čiji su članovi roditelji, a koje im služe da razmijenju iskustva i traženju odgovora na pitanja koja proizlaze iz njihove uloge „pomagača“ djece u njihovom razvoju i sazrijevanju.

SixDegrees.com bila je prva priznata internetska stranica, a pokrenuta je 1997., iako je privukla mnoge korisnike, 2000. godine je propala. *Friendster* je pokrenut 2002. kao konkurencija *Match.com*-u: *Match.com* i ostale internetske stranice za ljubavne sastanke, bile su usmjerene na olakšavanje upoznavanja među neznancima, a *Friendster* se temeljio na ideji da su „prijateljevi prijatelji bolji izvor za privlačenje romantičnih partnera“ (Christiakis i Flower, 2010, 254). *MySpace* je pokrenut 2003. kod kojeg je naglasak stavljen na privlačenje obožavatelja nezavisnih rock grupa, a omogućio je i razvijanje vrlo osobnih profila te rezanje i lijepljenje materijala s drugih mjesta u svoje profile, navode Christiakis i Flower. Stoga se može zaključiti kako su društvene mreže bile isprva namjenjene za upoznavanje i ostvarenje potencijalnih romantičnih veza.

Danas najpoznatija *online* društvena mreža *Facebook*, ima drukčiji nastanak: pokrenuta je na Sveučilištu Harvard 2004. i ima uporište u pojavi u stvarnome svijetu.

„Naziv dolazi od dugovječne institucije koja je na Harvardu postojala prije interneta: svake bi se godine tiskala i podijelila knjiga koja je prikazivala sve studente jedne određene generacije i mjesto na kampusu na kojem žive. Bila je poput telefonskog imenika s fotografijama i studentski je društveni život postao ovisan o tome“ (Christiakis i Flower, 2010, 255-256).

Objavljivanje fotografija uz osobne podatke osoba kojima je zajedničko mjesto sturdiranje, doprinjelo je razvoju međusobne razmjene fotografija među bliskim osobama, ali i između osoba koje se nepoznaju.

Mark Zuckerberg je tako, dvadeset i pet godina poslije, *Facebook* prenio *online* i učinio ga popularnim, te su u početku:

„korisnici trebali biti pripadnici sveučilišne zajednice, a web stranica je jačala bliskost i privatnost, online ostvarenje zasićenog svijeta izvan mreže. Članovi zajednice mogli su vidjeti profile svakog unutar zajednice, kao što su nabasali na njih na kampusu, samo je to sada bilo anonimno. Nadalje, a to je ključno, online veze koje su se mogle stvoriti bile su vidljive ostalima. Za jednu se godinu članstvo otvorilo i srednjim školama, a potom i geografski određenim zajednicama i poslovnim mrežama“ (Christiakis i Flower, 2010, 256).

Facebook je ubrzo postao najveća online društvena mreža – već početkom 2009. bilo registrirano više od 175 milijuna osoba koje su ga aktivno koristile. *Facebook* je

„ljudima omogućavao da vide samo izravne prijatelje (jedan stupanj) i povremeno prijateljeve prijatelje (dva stupnja preko mogućnosti *Osobe koje možda poznajete*) (...) Time se smanjuje broj veza među potpunim neznancima i pridonosi osjećaju da je njihov online život primjenljiv na njihove društvene mreže iz stvarnog svijeta“ (Christiakis i Flower, 2010, 254 – 257).

Daljnijim razvojem postojećih mreža te rastom broja korisnika, stvaraju se profili preko kojih korisnici „okupljaju“ svoje prijatelje i poznanike.

Cyber kultura i online prijateljstvo

„Informacijsko društvo kao najnovija forma društva u povijesti društava temelji se na informacijsko-komunikacijskim tehnologijama. Te su tehnologije oblikovale i *cyber*¹ kulturu, kao novu kulturu informacijskog društva“ (Milardović, 2010, 77). „Tehnologije su omogućile brzi prijenos informacija s jednog kraja svijeta na drugi, poslovanje brzinom misli, te konstruiranje različitih tipova virtualnih stvarnosti u svijetu postmodernih ili dugomodernih društava“ (*isto*, 16).

Prijatelji s online društvenih mreža, dakako da se razlikuju od offline veza (prijateljstva u stvarnom svijetu) na razne načine: obično su kumulativna (ljudi dodaju online veze i ne prekidaju ih), a razgovori su češće kraći nego kontinuirani razgovori (Christiakis i Flower, 2010, 260).

„Nadalje, u online mrežama ne samo da upravljamo svojim izravnim vezama sa svim tim osobama, već također nadziremo njihove međusobne veze u puno većoj mjeri nego što bismo to činili u svijetu izvan mreže. (...) Iznenada smo puno više svjesni svakodnevnih života ljudi koje bismo možda zaboravili ili izgubili vezu s njima u svojim društvenim mrežama licem u lice“ (*isto*).

Na društvenim mrežama (Facebook) može se pratiti tko je kome postao prijatelj, tko je kome „dao *like*“ za sliku ili za neki drugi *post*, primjerice, glazbenog sadržaja. No mogućnost uvida u život (podatke) drugih ima, dakako, svoju pozitivnu i negativnu stranu.

Prednosti društvenih mreža su u obavljanju starih prijateljstava, sklapanju novih prijateljstava, promociji osobnog profila, promociji profila kompanije, mrežni

¹ Osnovica riječi je kiber/cyber koja se pojavljuje u složenicama kao *cyber* prostor, *cyber* punk, *cyber* društvo, *cyber* politika, *cyber* kultura, *cyber* seks, itd. Složenica *cyber* prostor prečesto se koristi kao metafora za Internet i računalnu komunikaciju posredovanu medijima“ (Milardović, 2010, 77).

marketing, mogućnost digitalnog poslovanja (Milardović, 2010, 77). No postoje i tamne strane društvenih mreža o kojima treba govoriti, a to su: razotkrivanje, gubitak privatnosti, manipulacija privatnim podacima u marketinške svrhe, anonimnost i virtualni identitet, virtualni prijatelji ili avatari, dvostruki život (*second life*), usamljenost – izoliranost – socijalni eskapizam, otuđenje i svijet stranaca/kiborga, ovisnost, rizici na društvenim mrežama kao rizici globalnog informacijskog društva. Među navedenim rizicima nalaze se i oni koji uključuju djecu, a koji će se u sljedećem poglavlju podrobnije izložiti.

3. OBJAVA OSOBNIH PODATAKA I RIZICI NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Iako smo svjesni da bez razmijene osobnih podataka, štoviše, stvari koje su dio našeg privatnog života, ne možemo ostvariti kvalitetan odnos, to jest, komunikaciju, Milardović upozorava da trebamo biti svjesni da se preko Facebooka može gledati i nadzirati privatni život lakomislenih osoba te se može isčitati mnoštvo podataka dovoljnih za stvaranje profila neke osobe.

„Tim se podacima trguje na globalnom infomacijskom tržištu. U infomacijskom društvu ili globalnom selu informacije su roba kao svaka druga. Onaj tko želi pretraživati po Internetu može pronaći dosta zanimljivog sadržaja koji može biti iskorišten u ekonomske, političke, vojne, obavještajne i seksualne svrhe“ (Milardović, 2010, 24).

Pojava društvenih mreža potakla je i pitanje koliko nove tehnologije razdvajaju, a koliko približavaju ljude. Tako, primjerice, slanje osobnih fotografija, može razveseliti osobu koja nam je draga, a s kojom se, zbog velike udaljenosti, rijetko viđamo. No, s druge strane mogućnost slanja i dijeljenja fotografija, ulazi u sferu odavanja pojedinosti iz privatnog života te stvara veću mogućnost zloupotrebe pri presretanju takvih podataka.

Pod razotkrivanjem podrazumijeva se individualno, slobodno davanje informacija o sebi, koje mogu, kako navodi Milardović, biti iskorištene u marketinške, obavještajne te kriminalne svrhe, a koje osobe odaju kreirajući svoj osobni psihosocijalni profil korisnika na mrežama – razotkrivaju navike, hobije, socijalne, spolne i političke orijentacije. Ti podaci postaju vlasništvo društvene mreže te tada govorimo o gubitku privatnosti.

„Kao posljedicu rizika samootkrivanja na društvenim mrežama navodimo mogućnost kršenja privatnosti u vidu objave osobnih podataka neke osobe na mreži bez njenog pristanka. S druge strane, na te dobronamjerne podatke/informacije mogu vrebati *cyber* kriminalci i obavještajci te na taj način mogu napraviti štete“ (Milardović, 2010, 106-107).

Koristi od privatnih podataka koji se odaju putem *Facebooka*, *MySpacea* i sličnih mreža mogu imati i marketinške kuće a koje su izravno vezane za društvene mreže, jer „marketinškim kompanijama društvene mreže su izvor informacijskih sirovina koje one prerađuju u oblik marketinških poruka“ (Milardović, 2010, 107). Spomenute činjenice dokazuju kako su privatni podatci na društvenim mrežama apsolutno nezaštićeni i kako se njima trguje u poslovne i marketinške svrhe.

3.1. Problem anonimnosti

Osobni podatci mogu biti na meti i nekoga tko ne razotkriva puno o sebi pa tako može imati samo nadimak umjesto imena na svom profilu te time ostaje anonimn.

Anonimnost na mreži daje veću hrabrost u komunikaciji:

„Osoba bez stvarnog potpisa odnosno imena i prezimena znatno je hrabrija u odnosu na osobu koja se potpisuje punim imenom i prezimenom. S druge strane anonimnost daje mogućnost konstrukcije i virtualnog identiteta, autogloriofikacije i pripisivanja obilježja koje osoba u stvarnom životu ne mora imati“ (Milardović, 2010, 108).

Osim lažnog imena, anonimnost se postiže i lažnim fotografijama. Osobne fotografije dio su identiteta neke osobe te one obiluju profilima korisnika na društvenim mrežama, kako osobne fotografije odraslih tako i djece što, kako vidimo, iz razmišljanja spomenutih autora, lako mogu biti preuzete bez dozvole i iskorištene za stvaranje lažnih profila. Problem anonimnosti zapravo je problem identiteta korisnika društvenih mreža.

Društvena mreža *Facebook* koju je tijekom prve polovice 2010. godine dnevno koristilo oko milijun ljudi, često je kritizirana zbog nesigurne privatnosti ili zaštite osobnih podataka koji se mogu koristiti u marketinške svrhe, a prigovori su često išli i na nedovoljnu zaštitu djece u slučajevima pedofilije (Milardović, 2010, 102).

„Prostor socijalnih mreža podesan je za konstrukciju, manipulaciju i maskiranje identiteta. (...) Računalna tehnologija stvorila je mogućnost transformacije naših identiteta. Riječ je o simulaciji i konstrukciji virtualnog identiteta“ (Milardović, 2010, 102).

Iako društvene mreže u sebi sadrže brojne opcije za čuvanje privatnosti, to jest, za kontroliranje tko nam gleda profil i naše objave, tko može komentirati, tko će pisati po našoj *vremenskoj crti*, te koga ćemo dodati za prijatelja, one nam i dalje ne mogu reći tko se krije iza nekog profila osobe koja nema puno ime i prezime ili se lažno njime koristi te nas ne mogu spriječiti od takvih slučajeva. Anonimnost i lažno predstavljanje, stvara mogućnost za zloupotrebu društvenih mreža, a jedna od zloupotreba je i *cyber* kriminal.

3.2. *Cyber* kriminal

Kao rizici društvenih mreža najčešće se spominju sljedeći: *cyber* kriminal (prodaja podataka, krađa identiteta), *cyber* špijunaža (ili sustavno prikupljanje podataka o nekome preko društvenih mreža) te različiti vidovi političkoga, religijskog, kulturnog

i etičkog ekstremizma odnosno širenja mržnje (Milardović, 2010, 120-121). Na *cyber* prostor se gleda kao na svijet maškara:

„s nakanom prikrivanja vlastita identiteta i izrugivanja osobama, institucijama i političkim sustavima. Taj virtualni prostor u kojemu se susreću stranci, zapravo fizičke osobe koje izbjegavaju susret licem u lice, prostor je neograničene slobode ponašanja bez posljedica i odgovornosti“ (Milardović, 2010, 113).

Nadalje, Milardović smatra kako „slobodan pristup društvenim mrežama, relativno jeftinija tehnologija, različitim kriminalnim, špijunskim i ekstremističkim, pedofilskim skupinama daje mogućnost nesmetanog obavljanja posla“ (Milardović, 2010, 120).

No napominje da je

„sve više normi iz područja kaznenog prava koje se odnose na pokušaj reguliranja ponašanja na društvenim mrežama. Taj tip regulacije ima za cilj, ne kontrolu društvenih mreža, već više zaštitu integriteta osoba, društvenih skupina, poglavito djece od neprimjerenog ili ekstremističkog djelovanja.“ (Milardović, 2010, 120-121).

Obrađujući tipove rizika u globalnom informacijskom društvu, Milardović, oslanjajući se na iskustveni stav Jeffa Greena,² *cyber* kriminal rangira kao globalni kriminal. Društvene mreže, kao što su *Facebook* i *MySpace*, sredstva su komuniciranja preko kojih *cyber* kriminalci lakše dolaze do svojih žrtava: „Osobe zanesene velikim brojem svojih virtualnih prijatelja uopće ne sanjaju da se među potencijalnim prijateljima skriva i neki *cyber* kriminalac“ (Milardović, 2010, 139) te navodi primjer Lise Severens:³ „Nakon što joj je virus preuzeo prijenosno računalo i počeo slati fotografije pornografskog sadržaja kolegama s posla, shvatila je koliko je Internet zapravo nesiguran“ (*isto*). Ovim razmišljanjima dolazi se do najčešćeg problema, najčešćih strahova kada su u pitanju objavljene fotografije djece na društvenim mrežama. Kako se ranije spomenulo, slikovni zapisi imaju veliki značaj u digitalnoj kulturi, i svakodnevno se, putem društvenih mreža prenosi, dijeli, objavljuje, šalje na tisuće i tisuće milijuna slikovnih podataka, u samo nekoliko sekundi. Među tim slikovnim zapisima nalaze se i dječje fotografije koje, osim u svrhu reklama i u svrhu prenošenja nekih lijepih, mudrih misli (poruka), objavljuju

² Jeff Green potpredsjednika kampanje McAfee: „Cyber-kriminal sada je već postao globalni problem. Njegov razvoj je svakodnevno i impozantan što ga pretvara u prijetnju, ne samo za inidividue, već i za nacionalnu sigurnost“ (prema Milardović, 2010, 138-139).

³ Cyber kriminal, Javno.com (01.07.2009), <http://www.novine-online.com/tehnologija/informatika/5124-javnocom.html> (24.04.2010).

sami roditelji. Fotografije djece zbog nedovoljno zaštićene privatnosti, može dovesti do povrede dječjih prava i to danas najčešće u vidu dječje pornografije.

Dječja pornografija također je jedan vid *cyber* kriminala. Od ostalih vidova spominje se krađa identiteta na mreži (problem koji se još naziva *phising* – engl. ribarenje, a koji je „izravna metoda udara na osobni identitet i bankovni račun), sivu trgovinu (krivotvorenje robnih maraka)“ (Milardović, 2010, 139).

Pod pojmom dječje pornografije, podrazumijeva se korištenje lascivnih dječjih fotografija radi zadovoljavanja pohote (pedofili) i trgovine slikovnim materijalima na mreži (Milardović, 2010, 140). Milardović navodi upozorenje UN-ove specijalne izvjestiteljice Najat M'jid Maala o prodaji djece te podatak da je više od 750.000 pedofila neprestano priključeno na internet, da su pornografske stranice s djecom seksualnim objektima sve češće u svijetu, zbog čega se EU zalaže za zabranu pornografije na internetu, a također dječja pornografija postaje predmetom nadzora u svim zemljama:

„S vremenom su se razvile i specijalizirane institucije koje se bave sigurnosnim pitanjima informacijskog društva rizika.(...) Osiguravajuće kompanije specijalizirale su se za različite tipove osiguranja *cyber* rizika. Te vrste osiguranja od *cyber* rizika su u svezi otuđivanja intelektualnog vlasništva, ugrožavanja privatnosti, sigurnosti na mreži i sigurnosti podataka“ (Milardović, 2010, 152).

3.3. Nadzor na društvenim mrežama i zaštita podataka

Za institucionalno upravljanje *cyber* rizicima bit je u obradi i otklanjanju putem normi, pravila i zakona, u donošenju različitih odluka te otklanjanju rizika, za što je je potreban *global policy* koncept – to jest „izrađene sigurnosne politike i specijalizirane aktere na razini globalnog informacijskog društva rizika“ (Milardović, 2010, 153). „Bit te politike je u osiguranju informacija, baza podataka i informacijskih sustava od mogućeg upada i različitih vidova *cyber* kriminala“ (*isto*). Politika koja u sebi sadrži brigu za zaštitu svakog pojedinca osobito djece, treba imati i posebne stavke koji će se odnositi na zaštitu privatnosti svih korisnika društvenih mreža, kao i onih čiji su podaci objavljeni bez njihove dozvole, to jest bez mogućnosti odabira - ovdje se dakako smjera na objavljivanje dječjih fotografija.

No, nadzor na društvenim mrežama od strane vlasti ima svoja ograničenja i pravila, pa kaže da

„ako neka vlada želi surađivati na provođenju kontrole na internetskim stranicama s dječjom pornografijom koje se nalaze na njezinom teritoriju, učinit će to samo uz uvjet da ima pristup podacima prikupljenim prilikom presretanja prometa između njezine države i država koje su izvan njezinog dosega“ (Castells, 2001, 200).

Nadalje, iznosi surovu realnost 21. stoljeća:

„Život u elektronskom panoptikumu svodi se na to da je polovica naših života neprestano izložena nadzoru. Budući da živimo mješovite živote, ta izloženost može dovesti do shizofrene podijeljenosti između toga što smo off-line i kakvu sliku o sebi prikazujemo on-line, na taj način internalizirajući cenzuru“ (Castells, 2001, 200).

Društvene mreže olakšavaju nam komunikaciju s drugima, ali i pozivaju na oprez pri iznašenju osobnih podataka i podataka koje mogu otkriti identitet nas ali i identitet drugih s kojima „javno“ komuniciramo ili koji su dio naše komunikacije s drugima kao što su danas, sve češće, djeca međusobna tema roditelja koji imaju otvorene račune na društvenim mrežama.

„Facebook roditeljima pruža jedinstvenu mogućnost razmjene iskustava i sreće njihova roditeljstva, no problem nastaje kada objavljuju informacije o svojoj djeci koja za njih mogu biti posramljujuće ili previše intimne jer time krše njihova prava na privatnost“ (Brosch, 2018, 226).

Konvencija o pravima djeteta (2010, 3) temelji se upravo na činjenici da se djeca „rađaju sa temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima“, a „s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu“. Ta prava obuhvaćaju i zaštitu od povrede prava na privatnost. Pravo na privatnost, kao i zaštita osobnih podataka bit će pobliže prikazani kroz etički vid i moralnu odgovornost roditelja, u sljedećem poglavlju.

4. PRAVO NA DJETETA NA PRIVATNOST I PRAVO NA VLASITU SLIKU

Svaka osoba, bila je i bit će pozvana na odgovornost za svoje djelovanje, bilo u stvarnom životu ili i u virtualnom svijetu. Odgovornost ne nestaje na društvenim mrežama, već zahtjeva nova zauzimanja i traženja novih načina za odgovornije korištenje informacijsko-komunikacijskih sredstava. Kako smo odgovorni za sebe i vlastito dobro, odgovorni smo i za dobro drugih na koje naše djelovanje utječe. Djeca predškolske dobi nisu sposobna samostalno donositi odluke u smislu prosuđivanja što je dobro, a što zlo, te im u tome trebaju pomoći skrbnici – roditelji. Roditelji time postaju odgovorni za odgoj i skrb za vlastitu djecu. Pojam „odgovornost“ znači da je

„neka osoba odgovorna kada želi istaknuti svoj moralno ispravan razum i svoje razmišljanje o mogućim učincima svog ponašanja i ako je spremna popraviti svoje ponašanje s obzirom na njegove moguće učinke“ (Labaš, 2010, 8).

„Za čovjeka gotovo da i nema interesantnije teme od njega samoga. Njegova sigurnost, prosperitet, duhovni i materijalni razvoj u žarištu su interesa, a činjenice da egzistira u društvu s drugim ljudima proizlazi njegova svijest i obveza da se upozna sa svim svojim pravima“ (Dropulić, 2002, 3).

Dijete u svojoj biti jest maleni čovjek, iako ovisan o skrbnicima, te ima svoje potrebe za sigurnošću, tjelesnim, duhovnim i intelektualnim razvojem – to jest ima svoju osobnost/ličnost.

4.1. Prava ličnosti

Etičko poimanje čovjeka kao moralne ličnosti zasnovano je na dvije komponente: dostojanstvu i individualnosti (Dropulić, 2002, 8), a prema Erichu Frommu, utemeljitelju teorije o ličnosti, ličnost je „ukupnost naslijeđenih i stečenih psihičkih svojstava koji karakteriziraju neku osobu i čine ju jedinstvenom“⁴ (prema Dropulić, 2002, 10). Za ličnost veže se i pravo, pravo ličnosti, pojam pod kojim O. Gierke „označava pravo na opći zahtjev da čovjek bude vrednovan kao osoba“.⁵ Prava ličnosti prava su koja štite čovjekovu osobnost, njegovu fizičku i duševnu opstojnost

⁴ Usp. Fromm, E., *Čovjek za sebe*, Zagreb, 1986., 54-55

⁵ „Es ist das Recht das uns den Genuss unser selbst und dessen, was mit uns verbunden ist, jederman gegenüber gewährleistet“ (O. Gierke, *Deutsche Privatrecht*, Leipzig, 1895, 702 prema Dropulić, 2002, 11).

u određenim smjerovima.⁶ „Kad H. Hubmann govori o pravu ličnosti onda govori o pravu na uvažavanje i nevrijeđanje čovjekove ličnosti. Za njega je pravo ličnosti pravo na pažnju i zaštitu ljudskog dostojanstva“ (Dropulić, 2002, 12). Razne su države donosile i uređivale zakonike i propise o pravima ličnosti: Francuski *Code civil* (1804.), Austrijski građanski zakonik (1811.), Njemački građanski zakonik (1896.), Švicarski građanski zakonik (1907.), Talijanski građanski zakonik (1942.), Engleski *The Law of Libel Amendment Act* (1888.) i *The Defamation Act* (1952.). Njemačkim građanskim zakonikom uređena je „zaštita tjelesnog integriteta, zdravlja, slobode, časti, pravo na ime, na vlastitu sliku, tajnost pisma te pravo na glas i tajnost osobnog i obiteljskog života“ (Dropulić, 2002, 30). „*Libel* u Engleskoj predstavlja povredu časti učinjenu pisanom ili tiskanom riječi, fotografijom, karikaturom ili filmom“ (Dropulić, 2002, 31).

Opći austrijski zakonik vrijedio je i u Hrvatskoj tijekom vladavine Habsburške monarhije, to jest od 1852., a stupio je na snagu 1953. „Zakon o zaštiti autorskog prava stupio je na snagu 1929. godine. Paragrafi 33. i 34. Zakona propisivali su pravo na vlastitu sliku, a par. 37. pravo pisamske tajnosti. (...)“ (Dropulić, 2002, 34). „Osnova građanskog zakona za NDH“ nastala je za vrijeme Kraljevine Jugoslavije (1941.) čiji su „propisi kasnije izgubili pravnu snagu te je bilo određeno da se samo pojedina pravila iz tih propisa primjenjuju“ (Dropulić, 2002, 35-36). Godine 1951. izrađen je Nacrt o naknadi štete prema kojemu je sud, u slučaju povrede časti, ugleda, privatnog i obiteljskog života, mogao dosuditi pravičnu naknadu. Zakon o autorskom pravu stupio je na snagu 1957. kojim je regulirano pravo na vlastitu sliku i tajnost pisama. Zakon o javnom priopćavanju, u Republici Hrvatskoj, propis je koji tretira prava ličnosti i daje zakonsku definiciju prava na privatni život (Dropulić, 2002, 37). Praksa Europskog suda je pokazala da je pravo na privatni život jedno od najznačajnijih „materijalnih ljudskih prava“ o čemu svjedoči i veliki broj sudskih predmeta iz te domene.

Dropulić tvrdi da „za stjecanje prava ličnosti nije potreban nikakav pravni akt, poput primjerice ugovora. Radi se o subjektivnim pravima koji pripadaju osobi kao takvoj, iz puke činjenice egzistencije i postojanja“ (Dropulić, 2002, 40), što nam, kad su u pitanju dječja prava potvrđuje i na čemu se temelji i Konvencija o pravima djece

⁶ „E. Adler navodi da su prava ličnosti prava koja štite čovjekovu osobnost, njegovu fizičku i duševnu opstojnost u određenim smjerovima“ (Dropulić, 2002, 12).

(2010). Prava ličnosti ne mogu zastarjeti te traju do smrti fizičke osobe ili do prestanka pravne osobe. Brojni teoretičari, kako navodi Dropulić, pokušali su klasificirati prava ličnosti – Hugo Donellus, Gierke, Hubmann, Mazeadu, G. Pugliese i dr., a sve te klasifikacije u većini sadrže sljedeća prava: pravo na tjelesni integritet, pravo na rad, pravo na zaštitu ličnosti te pravo na zaštitu imena, pravo na život, pravo na zdravlje, pravo na čast, pravo na vlastitu sliku te pravo na privatni život.

U 20. stoljeću prava ličnosti postala su tema novoga znanstvenog pristupa – bioetike

„koja proučava ljudske postupke na području znanosti o životu, koje osim medicine i etike ne isključuje niti filozofiju, sociologiju, politiku i pravo. (...) Bioetičke teme uključuju pravo na zdravlje, eksperimente na ljudskim bićima, aplikacije suvremene biotehnologije na polju humane genetike, pravo na saznanje rezultata medicinskih istraživanja, pravo na biološki identitet i dr.“ (Dropulić, 2002, 42).

Pojam „privatni život“ teško je definirati, no ono

„najopćenitije označava neposrednost odnosa s bliskim ljudima, neovisnost o institucijama ili pravilima odnosno neovisnosti o vanjskoj svrhovitosti ili moralnoj prihvatljivosti. (...) Taj se život smatra tako dragocjenim i nježnim da može *cvjetati* samo kada je zaštićen i izoliran“ (Dropulić, 2002, 47).

Ovaj citat prije svega podsjeća na život djeteta za čiji je razvoj potrebno puno njege, brige, zaštite i posebne pažnje.; djetetova osjetljivost zahtjeva pravo na privatnost.

4.2. Pravo na privatnost

Privatni život ima svoje podvrste odnosno tajne sfere, a to su privatnost, tajnost te intimnost.

„Privatna sfera uključuje relacije s obiteljima i prijateljima, tajna sfera predmnijeva manji krug interesenata, najčešće još samo jednu osobu. Tajna sfera se odnosi na neotuđiv i neponovljiv unutrašnji svijet svakoga ljudskog bića, privatna opet na osjećaje i odnose u obitelji ili s prijateljima, koji su ipak djelomično otuđivi. (...) Povreda tajne sfere implicira veći broj povrijeđenih, svih onih koji dijele privatni život s neposredno oštećenim“ (Dropulić, 2002, 48).

Prema navedenoj definiciji sfera privatnosti, može se zaključiti kako onaj dio privatnosti koji se tiče odnosa sa bliskim osobama ipak je djelomično otuđiv, time postaje upitnost narušavanja prava djeteta na objavu fotografije gdje se dijete pojavljuje u društvu roditelja – taj dio privatnosti tiče se i druge osobe, to jest roditelja, a ne samo djeteta, a on (roditelj) ima pravo dijeliti stvari iz svog privatnog života.

No, kada je riječ o intimnoj sferi djetetova života, koja se tiče njega samoga (primjerice objavljivanje fotografija na kojima je dijete golo, dok se kupava) dakako da se narušava pravo na privatnost djeteta.

„Intimnost predmnijeva neovisnost o institucijama ili pravilima, odnosno neovisnost o vanjskoj svrhovitosti ili moralnoj prihvatljivosti. Intimna sfera potpuno isključuje relacije s drugim ljudima (to su npr. intimni zapisi, poput dnevnika, koji nisu namijenjeni objavljivanju) dok tajna sfera uključuje određeni odnos s drugim osobama (npr. odnos između liječnika i pacijenta, odnosno odvjetnika i klijenta)“ (Dropulić, 2002, 49).

Te podjele u praksi nemaju veliko značenje, no ako se ipak sagleda iz perspektive tih podjela, na privatnost djeteta i objavljivanje fotografija, jasno bi se moglo zaključiti da je fotografija djeteta zapravo njegova intimna sfera privatnosti kojom ne bi trebao upravljati i raspolagati nitko osim njega. Znamo da dijete, osobito dijete predškolske dobi, nije kadro samo odlučiti o tome pa se možemo reći da intimnom sferom djeteta upravljaju roditelji i za to odgovaraju, njihova je zadaća zaštititi djetetovo pravo na privatnost.

Članak 16. Konvencije OUN o pravima djeteta iz 1989. godine „propisuje pravo djeteta na zakonsku zaštitu od miješanja ili napada u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, odnosno njegovu čast i ugled“ (Dropulić, 2002, 50). Raspravljajući o pojmu i sadržaju prava na privatni život, Dropulić smatra da je „tek u posljednje vrijeme zloupotreba modernih tehnologija osvijetlila značenje i važnost tog subjektivnog prava“, a navodi i članak 12. Opće Deklaracije o pravim čovjeka iz 1948. godine:

„Nitko ne smije biti izložen proizvoljnom miješanju u privatni život, obitelj, stan ili dopisivanje, niti napadima na čast i ugled. Svatko ima pravo na zaštitu zakona protiv ovakvog miješanja ili napada“ (Dropulić, 2002, 54). Članak 2. Zakona o javnom priopćavanju definirao je pravo na privatni život kao pravo na život po vlastitom izboru i opredjeljenju. Život po vlastitom izboru i opredjeljenju odnosi se na privatni, obiteljski i kućni život, fizički i moralni integritet, čast i ugled, na neobjavljivanje nepotrebnih i neugodnih podataka i neovlašteno objavljivanje privatnih fotografija, na zaštitu od špijunaže i neopravdanih ili neprihvatljivih indiskrecija, na zaštitu od zlonamjernog korištenja privatnih razgovora, na zaštitu od širenja informacija priopćenih ili primljenih od pojedinaca u povjerenju“ (Dropulić, 2002, 55).

Europska Konvencija za zaštitu prava čovjeka i temeljnih sloboda, potpisan u Rimu 4. studenog 1950., sadrži načelo zaštite privatnosti. Ulaskom u Vijeće Europe, Hrvatski državni sabor je 24. listopada 1997. potvrdio spomenutu Konvenciju.

„Kod prava na privatni život težište je u očekivanju određene osobe da povjerljive osobne informacije iz privatnog života neće biti dostupne trećim osobama, jer bi njihova nekontrolirana dostupnost mogla prouzrokovati duševnu bol osoba na koje se odnose te informacije.“ (Dropulić, 2002, 57).

Postavlja se pitanje, mogu li roditelji prouzročiti djeci duševnu bol objavljivanjem njihovih fotografija i omogućivanjem da one budu „dostupne trećim osobama“. Jasno je da djeca nisu svjesna svih čimbenika takve situacije i ne mogu odlučiti žele li da njihovu fotografiju vide drugi, to jest da bude objavljena na društvenim mrežama. Roditelji, svjesni svoje odgovornosti za zaštitu djetetove privatnosti i njegovih prava, i uzimajući u obzir ranije spomenute rizike društvenih mreža, trebaju pomno birati fotografije koje se mogu objaviti, a koje će ipak zadržati za sebe i time očuvati intimnu sferu djetetova života.

„Tehnološki razvoj informatičkih sustava doveo je do koncentracije različitih privatnih podataka o nekoj osobi. Mogućnost računala da obrađuju i spremaju povjerljive podatke te relativna dostupnost tih podataka jednom širem krugu ljudi predstavlja latentnu opasnost za privatni život pojedinca. Poznato je da najveće automatizirane zbirke podataka o pojedincima posjeduje država i njene institucije“ (Dropulić, 2002, 120).

„Članak 133. Kaznenog zakona RH glasi: Tko bez privole građana protivno uvjetima određenima u zakonu, prikuplja i obrađuje ili koristi njihove osobne podatke suprotno zakonom dozvoljenoj svrsi njihova prikupljanja, kaznit će se novčanom kaznom do stope deset dnevnih dohodaka ili kaznom zakona od šest mjeseci“ (Horvatić, 1997, 356).

Uz roditelje, i društvo, državne institucije imaju zadatak štiti osobne podatke svih ljudi pa i djece, jer prava ličnosti često bivaju narušene kroz medije od strane novinara te marketinških kuća. U cilju zaštite istih razne su države donosile i mijenjale (spomenute) zakone prema kojima se u slučaju povrede prava na privatni život, mogle dosuditi novčene i/ili zatvorske kazne. Teoretičari se kada raspravljaju o privatnom i javnom životu slažu da je teško naći granicu – što je privatno, što javno, ili što bi bilo tajno, a što intimno, osobito kada se radi o poznatim (javnim) osobama, potvrđuju je to i nedorečenost zakonskih propisa koji potječu s početka stoljeća (Dropulić, 2002). „Država New York je već 1903. godine usvojila zakonski akt (Consolidated Laws of New York) koji brani nedozvoljenu uporabu nečijeg imena, slike ili činjenice iz privatnog života u komercijalne svrhe“ (Dropulić, 2002, 93). Iz navedenih zakona i propisa, često se nailazi na propise koji se odnose na nedozvoljeno korištenje tuđom fotografijom.

4.3. Pravo na vlastitu sliku

Pravo na vlastitu sliku proizašlo je iz prava na vlastiti život. Fotografiranje je danas, možemo slobodno reći, u svakodnevnoj upotrebi i sve više fotografija u digitalnom obliku obiluju internetskim stranicama osobito društvenim mrežama, kako odraslih tako i djece. Dropulić navodi nekoliko primjera povrede prava na vlastitu sliku koji se odnosi na objavljivanje fotografija poznatih osoba u svrhu reklama bez dopuštenja osoba kojima fotografija pripada. Tako izdvaja sljedeći primjer:

„Fotografiju kazališnog glumca snimljenu za vrijeme probe kako obavlja telefonskih razgovor iskoristio je proizvođač telefonskih aparata u propagandne svrhe. Sud je utvrdio povredu prava na vlastitu sliku te je dosudio novčanu naknadu oštećenom“ (Dropulić, 2002, 162).

Dropulić zaključuje na temelju i drugih primjera sudskih slučajeva da svi

„priznaju pravo fotografirane osobe ili njegovog nasljednika na odluku hoće li fotografija biti publicirana i stavljena u promet ili ne. Temelj da osoba zabrani već i samo snimanje i izradu fotografije sadržan je u pravu na privatni život. Glede odnosa između snimanja i objavljivanja fotografije, sam pristanak na snimanje ne znači automatski i pristanak na objavljivanje fotografije. Također, jednom dat pristanak ne vrijedi za ponovljena izdanja fotografije“ (Vodinec, 1987, 921, prema Dropulić, 2002, 163).

Zaštita prava na vlastitu sliku, u Republici Hrvatskoj, za razliku od drugih država, nije regulirano do danas – ne postoje zakonske odredbe, ističe Dropulić, te se ono može zaštititi samo na principima koji vrijede za zaštitu privatnog života.

William Posser (SAD) je 60-ih godina 20. stoljeća analizom sudskih slučajeva, koji se bave pravom na privatni život pokušao definirati osobine i pravce razvoja ovoga prava:

„Razuman čovjek ne smatra napadom na sebe ako u novinama pročitati da je pripremio nekakvu zabavu ili da je oputovao u drugu zemlju. Svi mi, u određenoj mjeri, vodimo živote koji su izloženi javnosti i njezinom neprestanom preispitivanju pa u ovom svijetu i ne postoji apsolutna i potpuna privatnost, osim možda pustinjaka u pustinji. Svatko mora prihvatiti činjenicu da je više ili manje povremeno promatran od strane susjeda ili prolaznika. Pravo na privatnost nema za intenciju štiti baš svaku plašljivu dušu koja je pri tom i osjetljiva baš na svaku vrstu publiciteta“ (Posser, 396-397 prema Dropulić, 2002, 97).

Ova definicija osobito potkrepljuje današnju situaciju kada osobe svih dobnih skupina, imaju otvorene račune (profile na društvenim mrežama) – svi jednim dijelom postaju dio javnosti i život svih njih postaje vidljiv svima s kojima su preko njih povezani. Povezanost s drugim preko društvenim mrežama – gdje o svima sve

imamo na uvid, i sa svima možemo lako komunicirati – dio svakodnevice svakog čovjeka koji živi današnjem svijetu. Ta povezanost, koliko god bila dio stvarnosti toliko je i nerelana jer, kako se ranije zaključilo, internet i današnja tehnologija pružaju velike mogućnosti manipuliranja informacijama. Radi se o *virtulanoj stvarnosti* kojoj se, već djeca od najranije dobi, ne mogu oduprijeti.

4.4. Virtualna stvarnost i ljudski izgled

Kad se govori o pojmu *virtualne stvarnosti*, spominje se devet određenja virtualne stvarnosti a šesto određenje smatra da se temelji na tezi o stvaranju nove slike ljudskog tijela u cyber prostoru (Milardović, 2010, 79-80). S obzirom da su „novi digitalni mediji kao što su Web, elektronička pošta, DVD, CD, MP3, ubrzali komunikaciju u lokalnoj zajednici, društvu i globalnoj zajednici“ te „omogućili su slobodu pristupa, izbora, kreiranja i interakcije unutar virtualne zajednice“, korisnici novih medija postali su ujedno i autori sadržaja ili poruke, to jest, kreatori sadržaja na mreži (Milardović, 2010, 90).

„S pojavom novih medija konstruirali su se različiti tipovi specijaliziranih društvenih virtualnih mreža za uspostavljanje virtualnih prijateljstava, zabavu, učenje, marketing i razmjenu znanja i informacija. Specifično obilježje društvenih mreža ili virtualne društvenosti je u slobodi i jednostavnosti pristupa mrežama na principu odabira neke specifične mreže na temelju potrebe i interesa. (...) Kreacija i izražavanje nisu ograničeni samo ukoliko je riječ o nepristojnoj komunikaciji ili komunikaciji kojom se širi mržnja na mreži“ (Milardović, 2010, 100).

Osim jednostavnog pristupa i kreiranja vlastitog sadržaja, sposobnost upravljanja izgledom, još je jedna je od karakteristika današnjeg virtualnog svijeta. Christiakis i Flower smatraju da je u „suvremenom svijetu manipulacija ljudskim tijelom, bilo preko odjeće ili kozmetike, tetovaže ili plastične kirurgije, kulturološki univerzalna“, a primjećuju da je to djelom „zato što naš fizički ugled utječe na način na koji drugi postupaju s nama, pa tako „visoki ili zgodni ljudi privlače više prijatelja, dobivaju veće plaće za isti posao, a djelatnici u zdravstvenoj skrbi često smatraju da zavrjeđuju bolji tretman“, ali on „utječe na način na koji vidimo sebe i shodno tome na ono što činimo“ (Christiakis i Flower, 2010, 246). Ova sposobnost upravljanja također može biti iskorištena pri uređivanju/objavljivanju dječjih fotografija, pa i s ciljem ismijavanja. Mogućnost kreiranja sadržaja na vlastitom profilu s jedne strane

predstavlja i rizik, kako za odrasle, tako i za djecu koja ne moraju aktivno i izravno sudjelovati na društvenim mrežama, već za njih posreduju njihovi roditelji.

5. RODITELJI I SHARENTING

Anna Brosch objašnjava pojam *sharenting* prema Collinsovu riječniku (*Collins Dictionary*): on „označava praksu roditelja koji redovito koriste društvene mreže kako bi prenijeli mnogo detaljnih informacija o svojoj djeci“ (Brosch, 2018, 226). Dalje navodi neka od istraživanja koja su pokazala sljedeće:

„Godine 2014. na Sveučilištu Michiganu (University of Michigan's C.S. Mott Children Hospital National Poll on Children's Health), provedeno je istraživanje na 569 roditelja djece u dobi od 0 do 4). Istraživanje pokazuje da 56% majki, a 34 % očeva dijeli informacije, vezanih uz roditeljstvo, na društvenim mrežama. Više od 70 % tih roditelja poznaje nekog drugog roditelja koji dijeli informacije koje bi mogle osramotiti dijete (a takvih je 56 %), roditelja koji nudi informacije koji bi mogli odati lokaciju djeteta (njih čak 51%) ili roditelje koji postavljaju fotografije djece koje se percipiraju negativno (27 %)“ (Brosch, 2018, 226).

U doba kamera na mobitelima, puno je lakše dijeliti fotografije na društvenim mrežama. Svakih 60 sekundi, 136.000 fotografija učita se na Facebook, a do 98 % roditelja objavljuju fotografije svoje djece. Majke češće objavljuju fotografije djece, a jedan od razloga je sigurno taj što je komunikacija fotografijom jednostavnija i brža nego prepričavanje priča (Brosch, 2018, 226). Roditelji objavljuju puno dječjih fotografija stvarajući svojevrsnu kroniku njihova života od rođenja, preko prvih koraka i polaska u školu, sve do tinejdžerske dobi.

„Istraživanje koje su proveli AVG Technologies, pokazuje da u prosjeku, djeca svoj digitalni identitet stječu u dobi od šest godina. No, u mnogim slučajevima, to počinje i prije njihova rođenja, kada majke – trudnice objavljuju sliku ultrazvuka njihova nerođenog djeteta“ (AVG Technologies, 2010, prema Brosch, 2018, 226).

Osim problema objavljivanja neprimjerenih dječjih fotografija, tu je i problem fenomena zvanog „digitalna otmica“ (engl. *digital kidnapping*) – „kada nepoznate osobe preuzmu fotografije djeteta i postavljaju ih na internetske stranice kao da je dijete njihovo“ (O'Neill, 2015, prema Brosch, 2018, 227). Dijete tako dobiva novo ime, svoju novu priču kako bi započelo novi *online* život. No treba naglasiti da je otmica zločin gdje god da je počinjena. Također, objavljivanje fotografija, može izložiti djecu ismijavanju od nepoznatih osoba. Postoje i ekstremni primjeri tajnih grupa na *Facebooku* čije su članice majke koje su preuzimale fotografije djece s profila drugih i ismijavale ih prije ponovnoga postavljanja, a bila je riječ o djeci s teškoćama u razvoju (Brosch, 2018, 227).

„Nažalost roditelji često ne razmišljaju o tome kako će informacija koju objavljuju biti interpretirana od drugih, osobito ako dijele posramljujuće ili neprikladne fotografije, i prije svega, ne znajući u kojem se kontekstu jednom mogu pojaviti negdje drugdje“ (*isto*, 226).

U drugom dijelu svog rada Brosch, na temelju navedenih činjenica, opisuje istraživanje provedeno tako da su od rujna do prosinca 2015. godine prikupljali podatke s profila Poljaka koji imaju otvoren račun na društvenoj mreži. Prvenstveno ju je zanimalo koje fotografije roditelji objavljuju na svom profilu. Koristeći se virtualnom etnografijom (*virtual ethnography*) istraživanje je provedeno sa 168 sudionika – roditelja – a svaki je roditelj imao barem jedno dijete u dobi ispod osam godina te su imali objavljene fotografije djece. Istraživanjem se dobilo mnogo vrijednih rezultata. Jedno od tih pokazuje da je svaki treći roditelj podijelio više od 50 fotografija svoje djece, a njih oko 40 % podijelilo je najmanje 100 fotografija svoje djece.

„Od tih 168 računa, njih 90,5 % ima objavljen ili primljen komentar gdje se spominje ime djeteta, a njih 83,9 % ima vidljiv datum rođenja djece. Mnogi roditelji (23,2 %) imaju postavljenu informaciju o datumu rođenju, u svom javnom fotoalbumu, prilikom izvješćivanja o proslavi rođendana djeteta“ (Brosch, 2018, 227).

Fotografije „govore“ o svim trenucima djetetova života: spontani trenutci u svakodnevicu djeteta, odlasci na spavanje, krštenja, prvi dan polaska u vrtić, za vrijeme božićnih blagdana, praznika i raznih drugih prigoda. Mali broj roditelja postavlja profesionalne fotografije djece (0,8 %). Također, Brosch naglašava, da je barem jednu fotografiju djeteta, koja bi se mogla smatrati neprikladnom, objavilo 113 roditelja (67,3 %). Neprikladne fotografije najčešće se odnose na one koje prikazuju djecu, u dobi ispod tri godine, tijekom kupanja u kadi ili na plaži. Mnogo fotografija prikazuju trenutke kada je dijete uznemireno (dok plače), dok sjedi na kahlici, dok spava u neobičnom položaju ili dok su prljava. „Sve te fotografije čine se roditeljima zabavnima. Uzimajući u obzir sve to *sharenting* postaje zabrinjavajući problem“ (Brosch, 2018, 233).

Ovo istraživanje prikazuje situaciju na profilima roditelja iz Poljske, no problem se proteže i na roditelje u svim zemljama jer su društvene mreže danas vrlo lako dostupne svakom pojedincu. Tako i na profilima roditelja u Hrvatskoj lako možemo

pronaći fotografije njihove djece. Nakon provedene ankete o svjesnosti i stavovima roditelja o objavljivanju fotografija djece na društvenim mrežama, prikazat će se, u sljedećem poglavlju, razmišljanje i ponašanje roditelja na društvenim mrežama, u Republici Hrvatskoj.

6. ISTRAŽIVANJE: SVJESNOST I STAVOVI RODITELJA O MOGUĆIM OPASNOSTIMA PRI OBJAVLJIVANJU DJEČJIH FOTOGRAFIJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

6.1. Metodologija

U svrhu istraživanja o svjesnosti i stavovima roditelja o mogućim opasnostima pri objavljivanju dječjih fotografija na društvenim mrežama, u srpnju 2019. godine provedeno je anketno ispitivanje. Ciljana skupina bili su roditelji djece različite dobi, koja imaju otvoren račun na barem jednoj *on-line* društvenoj mreži, ali i osobama koje nemaju djece, ali također imaju otvoren račun na nekoj društvenoj mreži. Anketni upitnik, izrađen je u obliku *on-line* obrasca, a objavljen je (pomoću *link-a*) na društvenoj mreži – *Facebook*, te je proveden na uzorku od 78 ispitanika koji su svojevolumno otvorili *link* i odgovorili na upitnik.

Istraživanje je započelo s nekoliko pretpostavki. Prva pretpostavka istraživanja je da većina ispitanika barem ponekad objavljuje fotografije drugih (njima bliskih) osoba. Prema drugoj pretpostavci velika većina roditelja objavljuje fotografije svoje djece predškolske dobi. Da roditelji najčešće objavljuju fotografije djece sa različitih proslava, treća je pretpostavka ovog istraživanja. Četvrta pretpostavka kaže da roditelji (kao ni osobe koje nemaju djecu) nisu dovoljno svjesni opasnosti kojima mogu izložiti (svoju) djecu. Peta pretpostavka je ta da su roditelji svjesni mogućeg kršenja dječjeg prava na privatnost objavljivanjem fotografija djece.

Anketni upitnik

1. *Označite kojeg ste spola.**

- a) muško
- b) žensko

2. *Koja je Vaša dob? **

- a) do 25 godina
- b) od 25 do 35 godina
- c) od 35 do 45 godina
- d) od 45 do 55 godina
- e) iznad 55 godina

3. *Imate li otvoren račun na nekoj od društvenih mreža?**
- a) da
 - b) ne
4. *Na kojim društvenim mrežama imate otvoren račun (moguće označiti više odgovora)?**
- a) Facebook
 - b) Twitter
 - c) Instagram
 - d) neke druge mreže _____
5. *Koliko često objavljujete neki sadržaj na društvenim mrežama?**
- a) svakodnevno
 - b) barem jednom tjedno
 - c) jednom mjesečno
 - d) jako rijetko
6. *Koliko često objavljujete fotografije Vama bliskih osoba na društvenim mrežama?**
- a) nikada
 - b) rijetko
 - c) povremeno
 - d) često
7. *Objavljujete li fotografije svoje djece ili djece koja nisu Vaša?**
- a) da
 - b) ne
8. *Jeste li roditelj?**
- a) da
 - b) ne

Ako je vaš odgovor da, odgovorite na sljedeća pitanja:

9. *Koliko imate djece?*

- a) jedno
- b) dvoje
- c) troje
- d) četvero i više

10. *Koliko često objavljujete fotografije Vaše djece na društvenim mrežama?*

- a) nikada
- b) rijetko
- c) povremeno
- d) često

Ako je vaš odgovor nikada, preskočite sljedeća pitanja:

11. *Koje su dobi djeca čije fotografije objavljujete na društvenim mrežama?*

- a) 0 – 2 godine
- b) 2 – 6 godina
- c) 6 – 10 godina
- d) 10 – 15 godina

12. *Koje prigode pokazuju fotografije Vaše djece?*

- a) proslava rođenja djeteta, rođendana, krštenja...
- b) igra vaše djece sa djecom iz susjedstva, sa rođacima
- c) odlazak na spavanje
- d) kupanje
- e) sportski/školski uspjeh
- f) nešto drugo _____

13. *Zašto objavljujete fotografije svoje djece na društvenim mrežama (moguće je označiti više odgovora)?*

- a) želim s drugima podijeliti našu sreću
- b) da ih vide rođaci koji su daleko
- c) da se pohvalim uspjehom svoje djece
- d) da drugi vide kako je mojoj djeci lijepo

14. *Tko sve može vidjeti fotografije Vaše djece objavljene na društvenim mrežama?*

- a) svi – javno
- b) prijatelji vaših prijatelja
- c) samo vaši prijatelji

15. *Tko najčešće komentira fotografije Vaše djece?*

- a) poznanici
- b) prijatelji
- c) rođaci
- d) uža obitelj

16. *Jeste li se susreli s bilo kakvom vrstom nasilja na društvenim mrežama?*

- a) da
- b) ne

17. *Je li netko ikada ružno komentirao fotografiju Vašega djeteta?*

- a) da
- b) ne

18. *Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje „da“ opišite što je, po Vašem mišljenju moglo izazvati takav komentar.*

19. *Smatrate li da objavljivanje fotografija Vaše djece na društvenim mrežama može biti opasno za djecu?*

- a) da
- b) ne

20. *Ako je Vaš odgovor na prethodno pitanje „da“ na crtu ispod napišite u čemu prepoznajete moguću opasnost za djecu?*

21. *Smatrate li da je objavljivanje dječjih fotografija na društvenim mrežama etički neprihvatljivo i da se time krši pravo djeteta na privatnost?**

a) da

b) ne

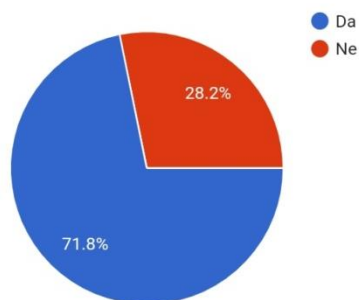
22. *Ukratko obrazložite svoj odgovor na prethodno pitanje.*

6.2. Rezultati istraživanja

Istraživanje pomoću anketnog upitnika pokazalo je da većina (87,2 %) smatra objavljivanje fotografija djece na društvenim mrežama opasnim, dok ostali (12,8 %) smatraju da nije opasno. Objavljivanje dječjih fotografija na društvenim mrežama ne smatra neetičnim 28,2 % ispitanika, dok ostali 71,8 % smatra da je to etički neprihvatljivo i da se time narušava dječje pravo na privatnost.

22. *Smatrate li da je objavljivanje dječjih fotografija na društvenim mrežama etički neprihvatljivo i da se time krši pravo djeteta na privatnost?**

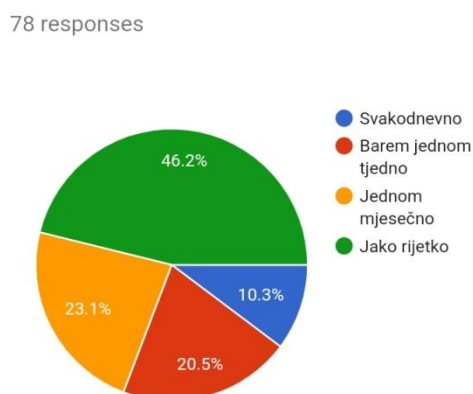
78 responses

Grafikon 1.

Od 78 ispitanika koji su odgovorili na peto pitanje, 46,2 % ispitanika tvrdi da jako rijetko objavljuje bilo kakav sadržaj na društvenim mrežama, a tek 10,3 % kaže da to čini svakodnevno. Jednom mjesečno objavljuje 23,1 %, a jednom tjedno 20,5 % ispitanika.

5. Koliko često objavljujete neki sadržaj na društvenim mrežama?*

Grafikon 2.

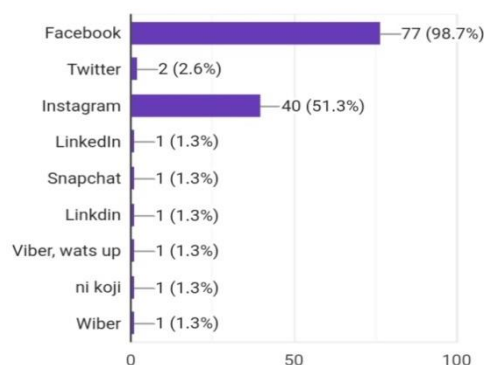
Iz dobivenih rezultata vidimo da veliki dio ispitanika barem ponekad objavljuje neki sadržaj na društvenim mrežama. Od 78 ispitanika 57 (73,1 %) je izjavilo da je roditelj, dok 21 ispitanik nema djecu. Nitko od ispitanika, prema dobnim skupinama, ne pripada u skupinu stariju od 55 godina.

Svi ispitanici imaju otvoren račun barem na jednoj društvenoj mreži potvrdili su odgovori na treće pitanje. *Facebook* je društvena mreža na kojoj račun ima 77 ispitanika (98,7 %). Od ostalih društvenih mreža ispitanici najviše koriste *Instagram* – njih 40 (51,3 %), *Twitter* koristi tek dvoje (2,6 %) ispitanika; *LinkedIn* i *Snapchat* koristi po jedna osoba (1,3 %).

4. Na kojim društvenim mrežama imate otvoren račun (moguće označiti više odgovora)?*

(Napomena: ispitanici su dodavali i svoje odgovore.)

78 responses

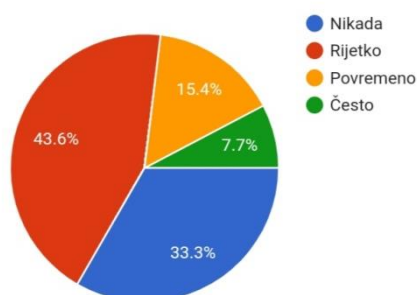

Grafikon 3.

Samo 7,7 % (6 ispitanika) često objavljuje fotografije bliskih osoba, a 33,3 % (34 ispitanika) tvrdi da nikada ne objavljuje fotografije bliskih osoba. Također, 43,6 % , to jest, 34 ispitanika to čini rijetko ili povremeno (15,4 % tj. 12 ispitanika).

6. *Koliko često objavljujete fotografije Vama bliskih osoba na društvenim mrežama?**

78 responses

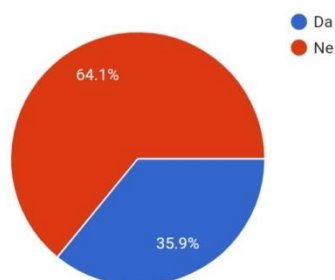

Grafikon 4.

Fotografije svoje djece ili djece drugih tvrdi da uopće ne objavljuje 64,1 % ispitanika.

7. *Objavljujete li fotografije svoje djece ili djece koja nisu Vaša?**

78 responses

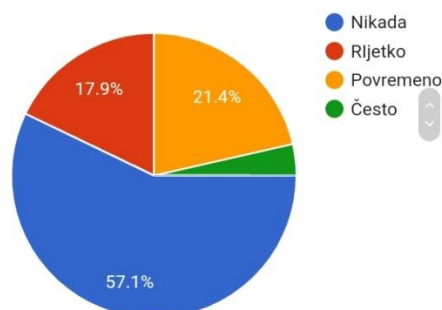
Grafikon 5.

Iz odgovora na pitanja, na koja su odgovarali samo roditelji, dobili su se sljedeći rezultati.

Na deseto pitanje odgovorilo je 56 osoba, to jest roditelja. Mali dio ispitanika roditelja, koji su odgovarali na ovaj upitnik (3,6 %), tvrdi da često objavljuje fotografije svoje djece, a povremeno to čini 21,4 % roditelja. Veliki dio roditelja objavljuje fotografije svoje djece uglavnom rijetko (17,9 %) ili nikada (57,1 %).

10. Koliko često objavljujete fotografije Vaše djece na društvenim mrežama?

56 responses

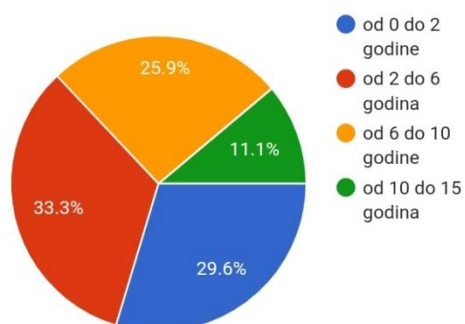

Grafikon 6.

Jedno od važnijih pitanja ovog upitnika, svakako je pitanje o dobi djece čije fotografije roditelji objavljuju. Iz grafikona je vidljivo da veliki broj roditelja objavljuje fotografije djece jasličke i predškolske dobi: 33,3% roditelja objavljuje fotografije djece u dobi od dvije do šest godina, a njih čak 29,6% objavljuje fotografije djece u dobi od nula do dvije godine. Fotografije djece u dobi od šest do deset godina objavljuje 25 roditelja, to jest 9% roditelja ispitanika. Fotografije djece najstarije ponuđene dobi (od deset do petnaest godina) roditelji najmanje objavljuju.

11. Koje su dobi djeca čije fotografije objavljujete na društvenim mrežama?

27 responses

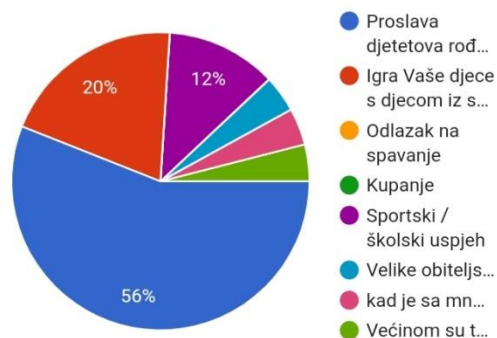
Grafikon 7.

Vidi se da što su starija djeca, roditelji manje dijele njihove fotografije na društvenim mrežama - čemu u prilog ide pretpostavka da starija djeca sama odabiru i postavljaju svoje fotografije na društvenim mrežama na kojima imaju otvorene račune (već i u dobi od osam, devet godina). No, također, starija djeca lakše izražavaju svoje mišljenje i želje u vezi njih sami, te tako mogu „zabraniti“ roditeljima da postavljaju njihove fotografije, dok djeca predškolske, osobito dojenačke dobi, ne mogu izraziti svoja stajališta i želje, a još manje prepoznati moguće opasnosti – što, kako se i ranije spomenulo u ovom radu, dovodi u pitanje etičnosti objavljivanja fotografija djece na društvenim mrežama od strane roditelja.

Prigode, trenuci u djetetovu životu koje roditelji vole zabilježiti fotografijom najčešće su razne proslave (rođenje djeteta, krštenje, rođendan) – to čini 56 % roditelja. No, na pitanje koje prigode pokazuju fotografije njihove djece, odgovorilo je samo 27 ispitanika, a njih 20 % objavljuje fotografije djece u igri s drugom djecom. Dok samo jedan ispitanik na ovo pitanje odgovara opširnije: „većinom su to slike s leđa (svakodnevne situacije; zagrljaj, igra u kojoj se vidi napredak razvoja)“, čime se može pretpostaviti da osoba, roditelj razmišlja o djetetu i mogućim posljedicama. No, postotak onih koji objavljuju fotografije djeteta u igri s drugom djecom, može biti problematičan, osobito ako osoba nije dobila dopuštenje od roditelja djece s kojima se dijete nalazi na fotografiji.

12. Koje prigode pokazuju fotografije Vaše djece?

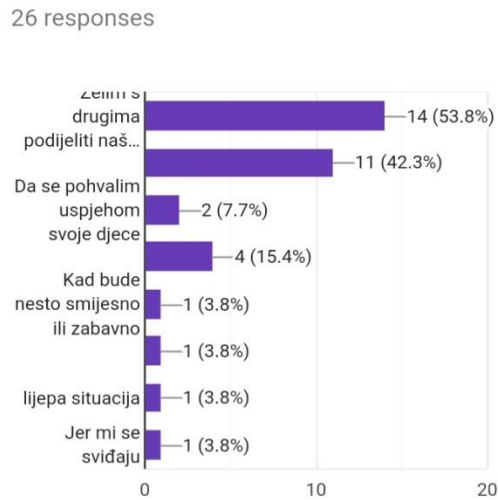
25 responses

Grafikon 8.

Na sljedeće pitanje, to jest, *zašto roditelji objavljuju fotografije svoje djece*, odgovorilo je 26 ispitanika. Razlog zbog kojeg roditelji objavljuju fotografije svoje djece na društvenim mrežama najčešće je taj što žele svoju sreću podijeliti s drugima (53,8 %). Drugi najčešći razlog je da fotografijama svoje djece žele rođacima koji su daleko (42,3 %) omogućiti uvid. Samo jedan ispitanik kaže da objavljuje fotografije djece na kojima je nešto smiješno.

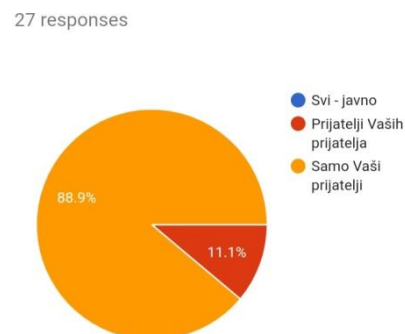
13. Zašto objavljujete fotografije svoje djece na društvenim mrežama (moguće je označiti više odgovora)?

Grafikon 9.

Od 27 ispitanika koji su odgovorili na pitanje *tko sve može vidjeti fotografije Vaše djece*, 88,9 % tvrdi da ih mogu vidjeti samo njihovi prijatelji, a 11,1 % tvrdi da ih mogu vidjeti prijatelji njihovih prijatelja. Nitko nije rekao da fotografije koje objavljuju mogu vidjeti „svi“, to jest da je profil „javan“. Iz priloženoga moglo bi se zaključiti da većina ispitanika, koja je odgovorila na ovo pitanje, razmišlja o svojoj privatnosti i čuva je koliko je to moguće na društvenim mrežama (koristeći ponuđene opcije u sustavu društvene mreže).

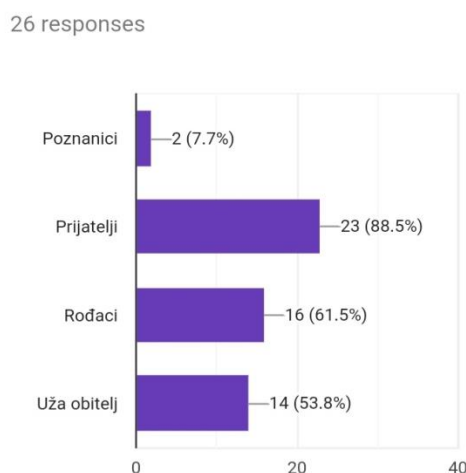
14. Tko sve može vidjeti fotografije Vaše djece objavljene na društvenim mrežama?

Grafikon 10.

Odgovore na pitanje *tko najčešće komentira fotografije Vaše djece* dalo je 26 ispitanika. Da su njihovi prijatelji ti koji najčešće komentiraju fotografije kaže 88,5 % roditelja. Zatim slijede roditelji kojima fotografije djece najčešće komentiraju rođaci, a njih je 61,5 %. Uža obitelj isto je jedna od češćih „komentatora“ fotografija djece 53,8 % roditelja. Poznanici komentiraju fotografije djece malog broja roditelja – 7,7 % – odnosno dvoje roditelja. Prema ovome moglo bi se zaključiti da djeca ovih ispitanika nisu toliko izložena komeitranju nepoznatih osoba, no nažalost nikad ne znamo tko se krije iza profila koji sadrži fotografije naše „poznanice“.

15. Tko najčešće komentira fotografije Vaše djece?

Grafikon 11.

Na pitanje *jeste li se susreli s bilo kakvom vrstom nasilja na društvenim mrežama*, odgovorilo je 39 ispitanika te samo četvero tvrdi da se susrelo s nasiljem na društvenim mrežama, što znači da 84,6 % ispitanika nije doživjelo ništa slično. Samo jedan ispitanik tvrdi da se susreo s ružnim komentarom na fotografiju: „Na fotografiji smo bili cijela obitelj na jednom obiteljskom slavlju. Najmanje sam okrenula leđima. Komentari su bili u smislu koliko nas je, te već poznati komentari o kontracepciji.“ Ne znamo tko je komentirao i ovakvi komentari, iako nisu usmjereni direktno na dijete, zadiru i vrijeđaju stavove, uvjerenja i izbore roditelja.

Odgovore, na pitanje o tome je li objavljivanje fotografija djece opasnost za njih (koje smo i ranije spomenuli), dali su svi ispitanici: njih 87,2 % vidi moguću opasnost za dijete, dok 12,8 % ne smatra da je to neka opasnost. Obrazloženje za stav da je objavljivanje fotografija djece opasno, dalo je većina ispitanika. Tako najčešće navode dječju pornografiju, zloupotrebu samih fotografija kao i podataka koji se o djetetu mogu isčitati sa fotografije (mjesto gdje živi, s kime dijete živi). Manji broj ispitanika prepoznaje povredu ugleda i privatnosti djeteta kada fotografija prikazuje dijete dok se kupuje ili izgleda „smješno“. „Facebook je kao i svaka društvena mreža nesigurna i daje pristup svim podacima, kao i slikama, koje može imati skoro svatko“ tvrdi jedan od ispitanika, te kako navodi, ne objavljuje fotografije svoje djece. Ispitanici su svjesni mogućih otmica fotografija ali i djece, te krađe identiteta kao i mogućeg nezadovoljstva djeteta kada bi moglo samo donositi odluku o tome hoće li i koju fotografiju objaviti na društvenoj mreži. Objavljivanje fotografija djece vidi etički neprihvatljivim te to prepoznaje kao narušavanje dječjeg prava na privatnost, 71,8 % ispitanika (od 78 ispitanika).

6.3. Stavovi roditelja o narušavanju dječjeg prava na privatnost

Kod odgovora na posljednje pitanje, to jest kod davanja obrazloženja na predhodno pitanje o etičkoj neprihvatljivosti, ispitanici daju šarolike i vrlo promišljene odgovore, pa neki od njih kažu:

„Ne mislim da je etički neprihvatljivo, ali smatram da su samo rijetke i iznimne fotografije primjerene za objavljivanje: Izbjegavam označavanje lokacije, škole i slobodnih aktivnosti, u koje su djeca uključena i ne stavljam fotografije na kojima su goli ili u kupaćim kostimima ili u situacijama u kojim bi im bilo neugodno.“

„Ne mislim da je objavljivanje fotografija sa proslava, narušavanje dječjih prava.“

„Ne narušavam dječje pravo ako na listi prijatelja imamo samo osobe koje poznam i koje znaju kako moja djeca izgledaju.“

„Djeca nemaju pravo izbora i reći da ne žele da ih svi vide.“

„Djeca nisu modeli da bi ih izlagali nekim naslovnim stranicama. Moramo čuvati njihovu privatnost, izlagati boravku na zraku, raditi na socijalizaciji. Djeca moraju biti djeca.“

„Osobno ne objavljujem slike mog djeteta, ali moj muž objavljuje. Upozoravam ga da se tako krše dječja prava na privatnost – oni mogu odlučivati da li to žele ili ne.“

„Smatram da nije toliko etički neprihvatljivo ako slike objavljuju roditelji, ali da nije u redu da itko drugi objavljuje slike tuđe male djece bez dopuštenja roditelja. Ako se radi o starijoj djeci, smatram da ona trebaju odobriti objavljivanje svojih slika na roditeljskim profilima prije nego ih roditelji objave, a da druga osoba koja nije roditelj treba dobiti dozvolu roditelja i dozvolu osobe koja se nalazi na fotografiji.“

„Svaka osoba ima pravo na privatnost, a djeci tu privatnost trebaju omogućiti roditelji.“

„Ne treba objavljevati, djeca nisu naše vlasništvo.“

„Dogovaram se s njima o tome koju fotografiju ću objaviti, pitam ih da li se oni slažu s tim.“

„To su gluposti. Danas jedni pretjeruju sa objavama djece a drugi idu u krajnost sa navodnom zaštitom djece.“

„Istina je. Pokušat ću što više izbjegavati, ali lijepe uspomene sačuvati za privatni (fizički) foto album.“

„Profil mi je privatn i vide ga samo moji prijatelji i obitelj. Objavim možda par slika, nije da ga izlažem svakodnevno.“

„Ne smatram da je to etički neprihvatljivo, ali definitivno smatram da treba biti oprezan sa dječjim fotografijama koje se objavljuju na društvenim mrežama. Način na koji su djeca uslikana, kako su odjevena, gdje i šta rade, ali i o tome da li je naš Facebook profil javni ili samo za krug prijatelja – na sve treba obratiti pozornost radi zaštite mališana (pedofilija, a ni otimice, nažalost, nisu strane u današnjem svijetu).“

„Smatram da je etički neprihvatljivo jer se fotografije djece mogu lako izmanipulirati u negativne svrhe interesnih skupina ili pojedinaca – djeca nisu u stanju sama sebe zaštititi.“

„Djeca još ne razumiju i ne mogu se buniti i prosvjedovati jer ne znaju da to za njih nije dobro.“

6.4. Odgovornost odgojitelja u digitalno doba

Iz izdvojenih razmišljanja roditelja i osoba koje se koriste društvenim mrežama, jasno vidimo da većina prepoznaje moguću povredu etičkih prava djece na privatnost te odgovornost samih roditelja za to koje će fotografije objaviti i kome dopustiti da im može pristupiti. Ovo jest doba u kojem se, kako jedan od ispitanika navodi, fotografije pregledavaju na USB-u, na mobitelima, a osobito na društvenim mrežama, te je nemoguće i postići da fotografije djece „nestanu“ sa društvenih mreža i interneta, no to ne znači da ne treba i dalje promišljati i tražiti načine da bi se djeca zaštitila od mogućih povreda njihovih prava, te od mogućih opasnosti koje su ranije spomenute. No, osim roditelja i društva općenito, promišljati o *sharentingu* trebaju i obrazovne ustanove, osobito djelatnici predškolskih ustanova čija je jedna od svrha prepoznavanje dječjih prava i zaštita istih kroz svakodnevni rad s djecom, ali i kroz suradnju sa roditeljima. Partnerstvo roditelja koje predškolske ustanove, odnosno odgoitelji, nastoje postići, ne bi trebalo zaobići suradnju oko pitanja objavljivanja dječjih fotografija, no potrebno je da predškolske ustanove prepoznaju u *sharenting*-u pitanje djetetove sigurnosti, ali i pitanje prava na privatnost. Dužnost predškolskih ustanova jest i osvješćivanje roditelja o različitim problemima koje se tiču prije svega njihove vlastite odgovornosti kao roditelja te im kroz radionice, roditeljske sastanke ili neke druge oblike suradnje, pomoći da i oni prepoznaju ovo pitanje bitnim, ali ih uputiti da pažljivije biraju fotografije koje će objaviti na društvenim mrežama. Ukoliko prepoznaju u svojoj ustanovi *sharenting* kao problem među roditeljima, odgoitelji „čuvari“ dječjih prava, treba li bi pomoći u osvješćivanju roditelja o pravima djece te ih za početak navesti na promišljanje o njihovim vlastitim željama a koja se tiču njihove djece, i da li bi možda neka njihova ponašanja mogla upućivati na kršenje neka od dječjih prava. Takvom suradnjom, pomaže se roditeljima u preuzimanju vlastite odgovornosti za svoje dijete, u ovo digitalno doba.

Zaključak

Potrebna je normativna i etička dimenzija medija koja je odgovor na izazove novoga doba kako bi se poticali i štitili interesi od općeg i javnog dobra, u koje je neizostavno uključeno dobro svakog djeteta, zaštita njegovih prava koja su česta rasprava u današnjem svijetu, a sve više u odnosu na internet i društvene mreže. Na današnjim mrežama postoje brojne grupe čiji su članovi roditelji, a koje im služe da razmijenju iskustva i traženju odgovora na pitanja koja proizlaze iz njihove uloge „pomagača“ djece u njihovom razvoju i sazrijevanju. No postoje i tamne strane društvenih mreža o kojima treba govoriti, a to su: razotkrivanje, gubitak privatnosti, manipulacija privatnim podacima u marketinške svrhe, anonimnost i virtualni identitet, virtualni prijatelji ili avatari, dvostruki život (*second life*), usamljenost – izoliranost – socijalni eskapizam, otuđenje i svijet stranaca/kiborga, ovisnost, rizici na društvenim mrežama kao rizici globalnog informacijskog društva. Dječja pornografija jedan od vidova *cyber* kriminala, izravno predstavlja opasnost za djecu čije se fotografije objavljuju na društvenim mrežama.. Konvencija o pravima djeteta (2010, 3) temelji se upravo na činjenici da se djeca „rađaju sa temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima“, a „s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu“. Ta prava obuhvaćaju i zaštitu od povrede prava na privatnost, odnosno obuhvaćaju pravačnosti (dostojanstvo i individualnost), kao i pravo na vlastitu sliku. U cilju zaštite svih tih prava donešeni su različiti zakoni i propisi u različitim zemljama, koji bi se postupno trebali uređivati i prema današnjoj problematici virtualnog svijeta. Mogućnost kreiranja sadržaja na vlastitom profilu s jedne strane predstavlja i rizik, kako za odrasle, tako i za djecu koja ne moraju aktivno i izravno sudjelovati na društvenim mrežama, već za njih posreduju njihovi roditelji. Majke češće objavljuju fotografije djece, a jedan od razloga je sigurno taj što je komunikacija fotografijom jednostavnija i brža nego prepričavanje priča (Brosch, 2018, 226). Istraživanje o svjesnosti i stavovima roditelja o mogućim opasnostima pri objavljivanju dječjih fotografija na društvenim mrežama, provedeno u Hrvatskoj, u svrhu ovog rada, pokazalo je da objavljivanje dječjih fotografija na društvenim mrežama ne smatra neetičnim 28,2 % ispitanika, dok ostali 71,8% smatra da to etički neprihvatljivo. Veliki broj roditelja objavljuje fotografije djece jasličke i predškolske dobi od kojih većina danas pohađa predškolske ustanove te ovo pitanje nezaobilazi ni odgoitelje. Potrebno je stoga da predškolske ustanove prepoznaju u *sharenting*-u pitanje

djetetove sigurnosti, ali i pitanje prava na privatnost. Dužnost predškolskih ustanova jest i osvješćivanje roditelja o različitim problemima koje se tiču prije svega njihove vlastite odgovornosti kao roditelja te im kroz radionice, roditeljske sastanke ili neke druge oblike suradnje, pomoći da i oni prepoznaju ovo pitanje bitnim, ali ih uputiti da pažljivije biraju fotografije koje će objaviti na društvenim mrežama.

Literatura

- Brosch, A. (2018). When the Child is Born into the Internet: Sharenting as a Growing Trend among Parents on Facebook. *The new educational review*. 54, 225-234; <http://www.educationalrev.us.edu.pl/dok/volumes/43/a19.pdf>.
- Castells, M. (2013). *Internet galaksija – razmišljanja o internetu, poslovanju i društvu*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Christiakis, N. A.; Flower, J. H. (2010). *Povezani. Iznenađujuća moć društvenih mreža i kako one utječu na naše živote*. Zagreb: Algoritam.
- Dropulić, J. (2002). *Pravo na privatni život i integritet*. Zagreb: Vizura.
- Gehlen, A. (2004). *Duša u tehničkom dobu. Sociopsihološki problemi u industrijskom društvu*. Zagreb: AMG.
- Horvatić, Ž. (1997). *Novo hrvatsko kazneno pravo*. Zagreb: Organizator.
- UNICEG (2001). *Konvencija o pravima djece*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Kregar, J.; Marčetić, G.; Grubišić, K. (2016). *Etika u politici i javnoj upravi*. Zagreb. Novi informator.
- Labaš, D. (ur.) (2010). *Mediji i društvena odgovornost*. Zbornik radova Okruglog stola s međunarodnim sudjelovanjem. Studijsko središte Hrvatskih studija u Skradinu od 29. lipnja do 31. svibnja 2009. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Milardović, A. (2010). *Globalno selo. Sociologija informacijskog društva i cyber kulture*. Zagreb. Centar za politološka istraživanja.
- O'Neill, J. (2015). *The Disturbing Facebook Trend of Stolen Kids Photos*, March 3, Retrieved 19/12/2015, <https://www.yahoo.com/parenting/mom-my-son-was-digitally-kidnapped-what-112545291567.html> (01.09.2020).
- Posser, W. L. (1960). Privacy, *California Law Review*, 3, 396-397.
- Spengler, O. (1994). *Čovjek i tehnika*. Split: Laus.
- Steinberg, S. B. (2017). *Sharenting. Children's Privacy in the Age of Social Media*, 66, Emory., L. J., 839; <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1796&context=facultypub>.
- Vodinelić, V. (1987). *Lično pravo*. Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Beograd: Službeni list SFRJ.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Romana Pavlović, izjavljujem da sam ovaj diplomski rad pod naslovom „Odgovornost roditelja i zaštita dječjih prava u objavljivanju dječjih slika na društvenim mrežama“ izradila samostalno pod mentorskim vodstvom doc. dr. sc. Katice Knezović, uz potrebne konzultacije, savjete i uporabu navedene literature primjenjujući metodologiju znanstvenoga rada.

Romana Pavlović